

74 (11/2023)

MEMORIA

PAMIĘĆ • HISTORIA • EDUKACJA

NIEWIELKIE RESZTKI Z SOLNEJ. WYSTAWA PRAC IZAAKA CELNIKIERA W ŻYDOWSKIM INSTYTUCIE HISTORYCZNYM

„OSTRZEGAĆ
PRZED
OBOJĘTNOŚCIĄ”

BADANIA NAD
HOLOKAUSTEM
W ERZE CYFROWEJ

INFRASTRUKTURA
AKCJI
„REINHARDT” –
NOWA
PUBLIKACJA

AUSTRIA –
CYFROWY
KRAJOBRAZ
UPAMIĘTNIENIA
(DERLA)

SPIS TREŚCI

„OSTRZEGAĆ
PRZED OBOJĘTNOŚCIĄ”

BADANIA NAD HOLOKAUSTEM
W ERZE CYFROWEJ

„NIEWIELKIE RESZTKI Z SOLNEJ. IZAAK CELNIKI
WOBEC DOŚWIADCZENIA ZAGŁADY”. WYSTAWA

SZKOLENIE W ZAKRESIE BUDOWANIA POTENCJAŁU
NA WĘGRZECH: ZNIEKSZTAŁCANIE OBRAZU
HOLOKAUSTU

INFRASTRUKTURA AKCJI „REINHARDT” – KSIĄŻKA
DOSTĘPNA W POLSKIEJ WERSJI JĘZYKOWEJ

AUSTRIA – CYFROWY
KRAJOBRAZ UPAMIĘTNIEŃ (DERLA)

Zachęcam wszystkich do współpracy z nami. Prosimy o informacje i sygnały o wydarzeniach, projektach, publikacjach, wystawach, konferencjach czy badaniach, o których powinni dowiedzieć się nasi czytelnicy.

Nasz e-mail: memoria@auschwitz.org

Będziemy wdzięczni za promowanie miesięcznika w mediach społecznościowych.

Paweł Sawicki, Redaktor Naczelny

Wszystkie wydania: memoria.auschwitz.org

„OSTRZEGAĆ PRZED OBOJĘTNOŚCIĄ”

PROJEKT „AUSCHWITZ – HISTORIA – EDUKACJA OBYWATELSKA” W ZAKŁADACH KARNYCH

Jak ważne jest uwrażliwienie na brak poszanowania ludzkiej godności, do czego mogą prowadzić słowa pogardy i nienawiści, a także jakie ostrzeżenie płynie dla nas – dzisiejszych świadków zła – z tragicznej historii Auschwitz – to niektóre z pytań, z którym mierzyli się uczestnicy projektu „Auschwitz – Historia – Edukacja Obywatelska”. W jego kolejnej odsłonie 2022/23 wzięło udział ponad 100 osadzonych, a także ponad 700 funkcjonariuszek i funkcjonariuszy Policji, Służby Więziennej oraz Państwowej Straży Pożarnej.

– Głównym celem projektu jest z przybliżenie historii niemieckiego nazistowskiego obozu Auschwitz, losów różnych grup ofiar oraz możliwość wizyty w autentycznym Miejscu Pamięci, co zawsze jest szczególnym doświadczeniem. Jednak edukacja o historii ma być punktem wyjścia do wartościowej refleksji na temat współczesnych zagrożeń płynących między innymi z ideologii nienawiści oraz naszej wspólnej moralnej odpowiedzialności za przeciwdziałanie złu dziś i w przyszłości – podkreślił dyrektor Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście Andrzej Kacorzyk.

Po przerwie spowodowanej pandemią COVID-19 możliwe było wznowienie prowadzenia zajęć w jednostkach penitencjarnych. Od marca do lipca w programie wzięło udział ponad 100 osadzonych z sześciu wybranych jednostek podlegających Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Krakowie.

– Program rozpoczyna się od zapoznania osadzonych z wystawą wypożyczoną do zakładu karnego z Muzeum, a także pokazania Miejsca Pamięci Auschwitz-Birkenau podczas zwiedzania w trybie online. Edukatorzy MCEAH prowadzą także warsztaty w zakładach karnych. Funkcjonariusze i funkcjonariuszki SW, którzy koordynują projekt, wzięli także udział w specjalnym pobycie studyjnym w Miejscu Pamięci. W ramach współpracy, Muzeum przekazało także podcasty z cyklu „O Auschwitz”, które będą emitowane we wszystkich jednostkach penitencjarnych okręgu krakowskiego – powiedział koordynator projektu w MCEAH Piotr Supiński.

– Tegoroczna edycja skierowana była głównie do osadzonych odbywających karę w systemie zamkniętym, to znaczy takich, którzy na co dzień nie mogą opuszczać murów jednostki. Dzięki nowym technologiom osadzeni mogli wirtualnie zwiedzić teren byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego. Było to dla nas szczególnie ważne, ponieważ umożliwiło osadzonym, także tym, którzy latami przebywają w zakładzie karnym, choć symbolicznie przenieść się poza wysokie mury – powiedziała mjr Anna Margelist-Czajczyk, rzecznik prasowa dyrektora okręgowego Służby Więziennej w Krakowie.

– Przez prowadzenie warsztatów chcieliśmy bardziej aktywizować osadzonych. Początkowo pojawiły się obawy czy taka forma zajęć się sprawdzi, ale już po pierwszych zajęciach w Areszcie Śledczym w Krakowie, widząc chęć do pracy i zaangażowanie uczestników warsztatów stwierdziliśmy, że jest to właściwa ścieżka – powiedziała Alicja Wójcik z MCEAH.

jestem bardzo wdzięczny, że mogłem zobaczyć i usłyszeć to wszystko, o czym mówiono i co zawierał ten program, a także brać w nim udział” – napisał jeden z osadzonych.

„Wspaniale! Doskonale zaprojektowana podróż przez niechlubną odrażającą historię oddająca atmosferę panującą na terenie byłego obozu Auschwitz i Birkenau. Budząca najskrytsze emocje dotykająca wrażliwości, zmuszająca do głębokiego zastanowienia się nad tym, do czego może doprowadzić obojętność, przyzwolenie wręcz akceptacja tego czym jest rasizm, nazizm, dyskryminacja itp., itd. Nikt po obejrzeniu, udziale w tym projekcie, nie może pozostać obojętnym. Oby jak najwięcej takich projektów i takiego prowadzenia. Bardzo dobra praca!” – czytamy w refleksjach.

Projekt wzbudził duże zainteresowanie poza krakowskim okręgiem Służby Więziennej. – Na specjalną prośbę program został jednorazowo zrealizowany w Zakładzie Karnym w Nysie. Być może podczas następnej odsłony do projektu zostanie dołączonych kilka jednostek podlegających OISW w Opolu – powiedział Piotr Supiński.

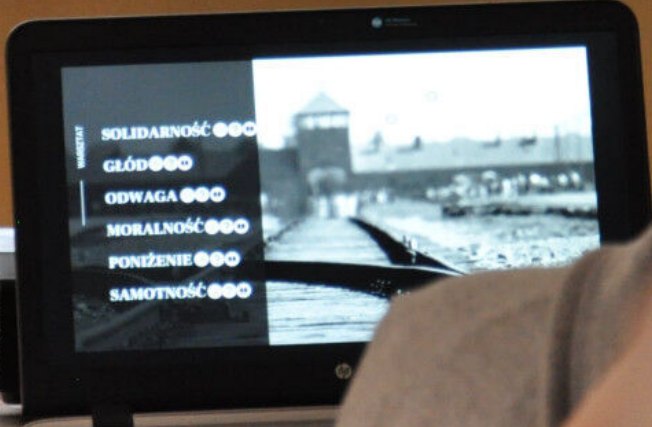
Projekt realizowany jest w Międzynarodowym Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście od 2008 r. Początkowo było on skierowany do wychowawców i pracowników nadzoru oraz osadzonych podlegających Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Krakowie, jednak w następnych latach zajęcia odbywały się wielu innych regionach, przede wszystkim południowej i środkowej Polski. Dziś projekt „Auschwitz – Historia – Edukacja Obywatelska” odbywa się w ramach pobytów studyjnych organizowanych przez MCEAH, a w zajęciach uczestniczą funkcjonariuszki i funkcjonariusze Policji, Służby Więziennej oraz Państwowej Straży Pożarnej.

WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC
WYKONANIE PRAC

**BARDZO PROSIMY O
PRZYNOSENIENIE DROBNYCH
PIENIĘDZY NA WIDZENIA**

BADANIA NAD HOLOKAUSTEM W ERZE CYFROWEJ

EHRI (Europejska Infrastruktura Badań nad Zagładą) zachęca do nadsyłania propozycji artykułów i prezentacji interaktywnych wpisujących się w tematykę organizowanej międzynarodowej konferencji adresowanej do archiwistów i badaczy zaangażowanych w badania nad Holocaustem w erze cyfrowej, w tematykę obecnego stanu dokumentacji i studiów nad Holocaustem oraz roli, jaką EHRI odgrywa we wspieraniu i rozwijaniu tych zagadnień.

W kręgu naszych zainteresowań znajdują się materiały poświęcone Holocaustowi w najszerszym kontekście, zgodnie z ich definicją roboczą Sojuszu IHRA IHRA Working Definition of Holocaust-related Materials. Konferencja ta stanowić będzie doskonałą okazję do nawiązania relacji z ekspertami w tej dziedzinie, dyskusji na temat bieżących możliwości i wyzwań oraz przedstawienia nowych i innowacyjnych inicjatyw badawczych.

Konferencja odbędzie się 18 czerwca 2024 roku w Warszawie. W programie znajdą się prezentacje oraz warsztaty, w ramach których nastąpi prezentacja plakatów oraz będzie można wziąć udział w sesjach praktycznych poświęconych nowym technikom cyfrowym.

Cyfryzacja nauk humanistycznych i społecznych nieustannie rozwija się od momentu utworzenia infrastruktury EHRI w 2010 roku. Dlatego też w ramach konferencji EHRI chcielibyśmy skoncentrować się na następujących zagadnieniach:

Jakie można przytoczyć dobre przykłady wykorzystania możliwości narzędzi ery cyfrowej do badań nad Holocaustem? Jakie są potencjalne zagrożenia? Badacze mają obecnie możliwość przeszukiwania oraz łączenia wielu źródeł i badań niezależnie od tego, w której części świata żyją. Może to również przynosić nowe wyzwania, takie jak utrata kontekstu oraz nadmierne koncentrowanie się na materiałach zdigitalizowanych na niekorzyść źródeł tradycyjnych. Czy należy martwić się potencjalnym deficytem „wiedzy ukrytej” pod postacią tradycyjnie uznawanych korzyści z osobistych spotkań w czytelnich?

W obecnych czasach, w jakim stopniu archiwiści są aktywni i świadomi swojej kluczowej roli w zakresie dostępu i zgłębiania źródeł cyfrowych? Od zawsze głównym zadaniem archiwistów był dobór źródeł oraz zapewnianie dostępu do nich. Jednak to właśnie w erze cyfrowej transformacja w zakresie pracy w archiwach (konserwacja źródeł, udzielanie wskazówek i pozostałe działania) dokonuje się w szybszym tempie niż kiedykolwiek w historii.

Jakimi nowymi metodami badacze tematyki Holocaustu posługują się w celu prezentowania źródeł i wyników badań? W jakim stopniu zrównoważone są bieżące innowacje? Pojawienie się nowych metod prezentowania źródeł i wyników badań (blogi, video etc.), szczególnie w ujęciu interdyscyplinarnym, to

Call for Proposals

EHRI Academic Conference 2024
Researching the Holocaust in the Digital Age
Warsaw, Poland - June 18, 2024

EHRI is funded
by the EU

„NIEWIELKIE RESZTKI Z SOLNEJ. IZAAK CELNIKIER WOBEC DOŚWIADCZENIA ZAGŁADY”. WERNISAŻ WYSTAWY

9 listopada 2023 roku uroczystie otworzyliśmy wystawę czasową „Niewielkie resztki z Solnej. Izaak Celnikier wobec doświadczenia Zagłady”, której kuratorką jest Zuzanna Benesz-Goldfinger, kierowniczka Działu Sztuki ŻIH.

W wernisażu uczestniczyło około 150 osób, a wśród nich nie zabrakło przedstawicieli i przedstawioelek korpusu dyplomatycznego, zaprzyjaźnionych organizacji i instytucji, społeczności żydowskiej i nauki, a także dziennikarzy, przyjaciół, znajomych i bliskich twórczyni wystawy, Zuzanny Benesz-Goldfinger, i innych osób zaangażowanych w jej powstanie. Mieliśmy też zaszczyt gościć rodzinę Izaaka Celnikiera, która przyjechała do Warszawy specjalnie na to wydarzenie.

Uroczystość, którą poprowadził kierownik Działu Projektów Kulturalnych i Komunikacji Franciszek Bojańczyk, rozpoczęła dyrektorka ŻIH Monika Krawczyk, dziękując wszystkim zgromadzonym, a także partnerowi i patronom medialnym wystawy, instytucjom, które wypożyczyły na wystawę dzieła, a przede wszystkim – jej kuratorce.

– Oczywiście wielkie dzięki pani kurator Zuzannie Benesz-Goldfinger, naszej kierownicze sztuki, za tak niezłomną pracę nad poznaniem, zbadaniem twórczości Izaaka Celnikiera – mówiła Monika Krawczyk. – To ważna i przetłomowa wystawa, pierwsza skoncentrowana na Izaaku Celnikierze. Co warto podkreślić, większość zbiorów pochodzi z Żydowskiego Instytutu Historycznego. Zuzanna Benesz-Goldfinger rozpoczęła swoje wystąpienie od przywołania jakże znaczącego fragmentu nieopublikowanej autobiografii Izaaka Celnikiera zatytułowanej Moja lektura Rembrandta:
„Oto sztuka i życie. Sztuka i śmierć. Otwieram

oczy, nikogo. Próbuję zasnąć ponownie, a ci, którzy mnie wypychają na zewnątrz wracają, rysy są konkretne, lub prawie, pokrywają się. Mój język się waha – to język dłużnika ocalenia”.

Kuratorka opowiedziała o celu wystawy, poświęconej przede wszystkim dziełom stworzonym przez artystę przed jego wyjazdem do Paryża w 1957 roku: – Pozostałe w Polsce prace Celnikiera uległy rozproszeniu. Celem wystawy i towarzyszącej jej publikacji było spotkanie tych prac i rozpoznanie prawdziwego celu ich powstania. Okazało się, że duża ich część stanowiła szkice ilustracji do jidyszowych opowiadań i wierszy, które dzięki współpracy jidyszystów udało się przetłumaczyć, często po raz pierwszy, na język polski i angielski – i dzięki temu odczytać sens ilustracji tworzonych przez Celnikiera.

Przedstawiła też założenia kompozycyjne ekspozycji: – Nieprzypadkowo na wystawie dochodzi narracyjnie i scenograficznie do skrzyżowania dwóch osi. Jedną oś wyznaczają reprezentacje wojny: projekcja z dwiema wersjami obrazu „Getto” odbija się w obrazie „Korea”. W połowie tej osi, w geście przekreślenia wojny, po przekątnej sali wystawowej zostały zawieszony tablice prezentujące powojenne szkice, które niosą za sobą znaczenia pacyfizmu i antyfasyzmu. Natomiast w foyer przed wejściem na salę wystawową jest miejsce prezentacji przedwojennej i wojennej biografii artysty

Fot. Grzegorz Kwolek, ŻIH

SZKOLENIE W ZAKRESIE BUDOWANIA POTENCJAŁU NA WĘGRZECH

ZNIEKSZTAŁCANIE OBRAZU HOLOKAUSTU

Decydenci oraz edukatorzy z całej Węgier wzięli w tym miesiąc udział w specjalnych warsztatach poświęconych kwestii zniekształcania obrazu Holokaustu. Program szkoleniowy w zakresie budowania potencjału w odniesieniu do kwestii zniekształcania obrazu Holokaustu został opracowany przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Upamiętnienia Holokaustu IHRA we współpracy z UNESCO oraz Fundacją Zachor. Jego celem jest wspieranie uczestników w identyfikowaniu oraz odnoszeniu się do kwestii zniekształcania obrazu Holokaustu w ich własnym środowisku pracy.

Zniekształcanie obrazu Holokaustu to przybierające na sile zjawisko umniejszania powagi i znaczenia Holokaustu. Jest ono bardziej złożone i trudniejsze do zidentyfikowania niż zaprzeczanie Holokaustowi. Może prowadzić do antysemityzmu oraz stosowania mowy nienawiści i przemocy.

Chociaż Holokaust to jedno z tych wydarzeń historycznych, w odniesieniu do których prowadzi się wiele badań naukowych, to nawet potwierdzone fakty wciąż podlegają zniekształcaniu. Należyte zrozumienie Holokaustu jest kluczowe u progu nowej epoki, w której Ocalonych z Holokaustu oraz jego naocznych świadków jest wśród nas coraz mniej.

Program szkoleniowy w zakresie budowania potencjału w odniesieniu do kwestii zniekształcania obrazu Holokaustu Sojuszu IHRA ma na celu wyposażenie decydentów i edukatorów w umiejętności, wiedzę oraz narzędzia niezbędne do identyfikowania oraz odnoszenia się do tego ważnego zjawiska społecznego.

„Holocaust to wydarzenie, które ukształtowało obecny obraz świata i które nadaje mu kierunek rozwoju. Niezbędne jest odniesienie się do niego na wszystkich poziomach – narodowym, europejskim i międzynarodowym. Broniąc pamięci Holokaustu możemy lepiej chronić naszą własną przyszłość jako demokratycznych i ukierunkowanych na przestrzeganie praw człowieka państw narodowych”, powiedział podczas wydarzenia David Deutsch z globalnego zespołu IHRA działającego przeciw zniekształcaniu obrazu Holokaustu.

Warsztaty, które odbyły się w Budapeszcie były częścią szeroko zakrojonego programu wspierającego rozwijanie umiejętności, wiedzy i budowanie potencjału wśród decydentów i edukatorów. Na początek 2024 roku zaplanowano ich kolejną odsłonę. Źródła dodatkowe, takie jak stworzone przez Sojusz IHRA narzędzia do przeciwdziałania zniekształcaniu obrazu Holokaustu Toolkit Against Holocaust Distortion, mają na celu wspieranie polityków i decydentów w pełnieniu w ramach swoich instytucji, rządów i społeczności funkcji ambasadorów zmiany, wraz z kampanią #ProtectTheFacts, która pokazuje, jak przeciwstawiać się zniekształcaniu

„INFRASTRUKTURA AKCJI REINHARDT”. PUBLIKACJA

Publikacja analizująca największą w dziejach II wojny światowej ludobójczą operację o kryptonimie „Einsatz Reinhardt” z perspektywy jej zaplecza i maszynierii zagłady jest już dostępna także w wersji anglojęzycznej.

Rampy kolejowe obozów zagłady w Bełżcu, Sobiborze i Treblince, przy których zatrzymywały się pociągi z deportowanymi, po wojnie szybko popadły w zapomnienie. Podobnie jak same obozy, gdzie dla zatarcia śladów zbrodni Niemcy wysadzili w powietrze komory gazowe, zdemontowali zabudowania i splantowali tereny. W efekcie niemal całkowicie zniknęły one z powierzchni ziemi – a na kilka dekad także z pamięci zbiorowej.

Publikacja oparta jest na materiałach z konferencji naukowej "Infrastruktura akcji 'Reinhardt'. Miejsca, źródła, postulaty badawcze" zorganizowanej przez Państwowe Muzeum na Majdanku w 80. rocznicę masowej eksterminacji Żydów dokonanej przez III Rzeszę w Generalnym Gubernatorstwie. Stara się ona unaocznic, jak istotny dla opisu historii prześladowania, eksploatacji i zagłady żydowskiej w Generalnym Gubernatorstwie kryptonimie „Einsatz Reinhardt”, jest także dla poznania ma również ogromne znaczenie dla przywracania i pielęgnowania przestrzeni pamięci Szoah, zwłaszcza w społecznościach lokalnych.

Infrastruktura akcji
w wersji polskiej

Infrastruktura akcji
w wersji angielskiej

Autorzy tekstów:

Justyna Bajuk
Igor Bartosik
Jakub Chmielewski
Martyna Grądzka-Rejak
Bartłomiej Grzanka
Tomasz Hanejko
Ewa Koper
Tomasz Kranz
Stephan Lehnstaedt
Wojciech Lenarczyk
Dariusz Libionka
Grzegorz Michalak
Marek Michalski
Tomasz Oleksy-Zborowski
Sebastian Różycki
Agata Stępnik
Anita Szkarłat
Krzysztof A. Tarkowski

**The Infrastructure of
Operation Reinhardt**

**Edited by
Tomasz
Kranz**

**The Infrastructure of
Operation Reinhardt**

**Edited by
Tomasz
Kranz**

AUSTRIA – CYFROWY KRAJOBRAZ UPAMIĘTNIENIA (DERLA)

DERLA Digital Memory Landscape Austria to projekt dokumentacyjno-edukacyjny. Dokumentuje on miejsca i znaki pamięci o ofiarach i centrach terroru narodowosocjalistycznego w Austrii, a jego celem jest przeprowadzenie krytycznej analizy narodowego socjalizmu oraz faszyzmu oraz pamięci tamtych wydarzeń. Projekt ma także na celu opracowanie nowych koncepcji edukacji w zakresie upamiętnienia cyfrowego w oparciu o współpracę interdyscyplinarną.

Miejsca pamięci, instytucje, tablice pamiątkowe, historyczne tereny oraz ulice i inne miejsca, których patronami stali się członkowie ruchu oporu oraz ofiary reżimu nazistowskiego to świadectwo świadomości historycznej materializującej się w życiu codziennym. Krajobraz współczesnego upamiętnienia umożliwia więc z jednej strony wgląd w zbiorową pamięć społeczeństwa austriackiego, zaś z drugiej analiza jego korzeni ukazuje cykliczność całego procesu. Nieustannie zadawane pytanie o to, co, kiedy, gdzie oraz przez kogo i w jaki sposób jest upamiętniane to myśli przewodnie całego projektu, które dają nam możliwość przyjrzenia się procesowi transformacji tego, jak odnosimy się do dziedzictwa narodowego socjalizmu. Jest to także wyraz naszego obecnego politycznego i społecznego obrazu nas samych.

W ramach projektu DERLA, w oparciu o te założenia oraz dzięki współpracy z historykami, pedagogami oraz ekspertami w zakresie cyfrowych nauk humanistycznych, prezentujemy na stronie internetowej www.erinnerungslandschaft.at sposoby wyrażania pamięci (takie jak pomniki, nazwy ulic czy tablice pamiątkowe) o ofiarach nazizmu oraz miejsca terroru nazistowskiego, a także dostarczamy specjalnie w tym celu opracowanych

materiałów dla nauczycieli i uczniów. Kierujemy je do młodzieży, a także wszystkich zainteresowanych historią i polityką.

Do docierania do miejsc upamiętnienia ofiar narodowego socjalizmu oraz obszarów terroru nazistowskiego wykorzystujemy techniki deep mappingu. Odnajdujemy lokalizacje na mapach cyfrowych i łączymy z zagadnieniami edukacyjnymi. W ramach tych aktywności znaczniki analogowe przekształcane są w zbiory danych cyfrowych, które można łączyć i lokalizować względem siebie. Podczas webinaru zaprezentowany zostanie projekt DERLA. Odbędzie się także dyskusja nad konkretnymi zagadnieniami wykorzystania rozwiązań cyfrowych i mediów w edukacji. Dr Victoria Kumar jest historyczką i kierowniczką programu ERINNERN:AT Austriackiej Agencji na rzecz Edukacji i Internacjonalizacji OeAD; prowadziła także badania naukowe w Centrum Studiów Żydowskich na Uniwersytecie w Grazu w Austrii oraz w Centrum Studiów Austriackich na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie w Izraelu. Zainteresowania naukowe: historia narodowego socjalizmu i Holokaustu, ucieczki i wypędzenia do/w Palestynie/ Izraelu, antysemityzm, historia mówiona, kultura pamięci, mapowanie cyfrowe.

DERLA

VERFOLGUNG UND WIDERSTAND
IM NATIONALSOZIALISMUS
DOKUMENTIEREN UND VERMITTELN

DIGITALE ERINNERUNGSLANDSCHAFT

[Home](#)

[Karte der Erinnerung](#)

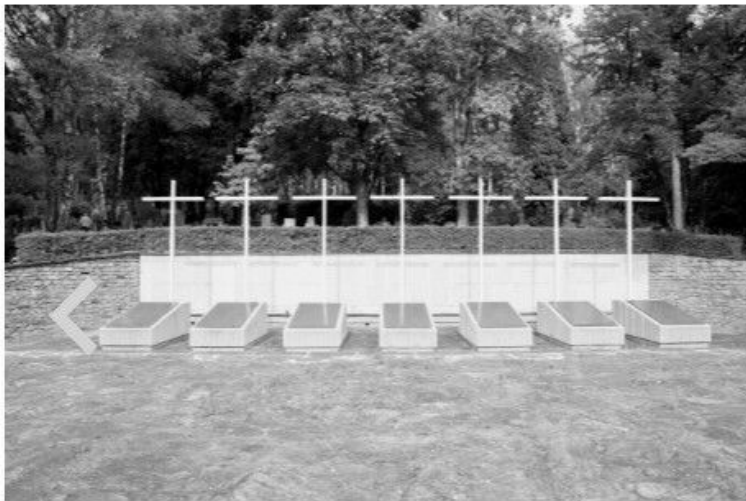
[Wege der Erinnerung](#)

[Orte der Erinnerung](#)

[Vermittlungsportal](#)

[Archiv](#)

Digitale Erinnerungslandschaft

Mahnmal für die Opfer beider Weltkriege

Stolperstein für jüdische SchülerInnen

MEMORIA

PAMIEĆ • HISTORIA • EDUKACJA

memoria.auschwitz.org

WYDAWCA

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

REDAKTOR NACZELNY

Paweł Sawicki

SEKRETARZ REDAKCJI

Agnieszka Juskowiak-Sawicka

REDAKCJA

Bartosz Bartyzel
Marek Lach
Łukasz Lipiński

KONTAKT

memoria@auschwitz.org

